

Els arguments contra el dret a decidir de Catalunya: una avaluació teòrica*

Marc Sanjaume

Cap poble no pot pretendre exercir la democràcia a l'interior d'un altre poble; la democràcia és aquella forma de govern que es dona lliurement cada poble, no el govern, més o menys paternal, més o menys padrastrer, que hi exerceixen els altres.

MANUEL DE PEDROLO, *Cal protestar fins i tot quan no serveix per a res*, 2000

El concepte de dret a decidir es va popularitzar a Catalunya arran de la creació de la Plataforma pel Dret a Decidir (PDD) en ple context de reforma estatutària.¹ Aquest fet va tenir lloc davant de l'hostilitat per part de les principals forces polítiques (PSOE i PP), mediàtiques (l'anomenada «caverna» i altres capçaleres) i institucionals estatals (Defensor del Pueblo, Tribunal Constitucional, etc.), que es va materialitzar en la sentència sobre l'Estatut, el juliol del 2010. L'evolució política, després de les eleccions del 2012, ha dut el dret a decidir a ser el protagonista del debat polític.²

Paral·lelament, el rebuig a les iniciatives polítiques empreses pel Govern català i els partits favorables al dret a decidir ha tornat a ser unànime fins al dia d'avui a Madrid.³ L'objectiu d'aquest article és recollir els arguments més recurrents i utilitzats, no pas exhaustivament, contra el dret de Catalunya a decidir el seu futur polític. A l'hora de fer aquest exercici evitaré dues qüestions de manera deliberada. En primer lloc, miraré de distingir bé els arguments contra el dret a decidir i els que van destinats a convèncer contra una hipotètica secessió del Principat. Mentre que els primers, que són els que estudiaré, fan referència a la impossibilitat dels ciutadans de Catalunya de votar sobre el seu futur polític (especialment sobre la secessió); els segons fan referència a la separació de la Comunitat Autònoma de Catalunya de la resta de l'Estat. En aquest article, doncs, deixaré de banda la relació més que evident

Marc Sanjaume és investigador i professor del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra. Té en curs d'elaboració la seua tesi doctoral, sobre «Legitimitat política i moralitat en les teories de la secessió: una anàlisi teòrica i comparativa».

entre aquests dos tipus d'arguments: no hi ha secessió sense autodeterminació i no hi ha vocació d'autodeterminació sense l'existència de secessionistes o irredemptistes. En segon lloc, evitaré el debat jurídic per centrar-me en el debat polític i moral. Aquí adoptaré la idea de López Bofill (2008) segons la qual el dret a l'autodeterminació ha evolucionat al llarg del segle XX i actualment, en contextos democràtics, fa referència al dret a celebrar un plebiscit de secessió. Per tant, la reivindicació catalana actual seria un equivalent «democràtic liberal» del dret a l'autodeterminació clàssic formulat per Wilson o Lenin.⁴ En tot cas, sóc conscient de les dificultats que comporta la teorització del dret a decidir i el fet que no necessàriament ha de ser del tot equivalent en els seus fonaments normatius al dret a l'autodeterminació tal com s'ha entès fins a l'actualitat.⁵

Per tal de seguir un ordre, l'article està estructurat en quatre apartats que corresponen a menes diferents d'arguments. En primer lloc, analitzaré tot allò que fa referència al nacionalisme i a l'antinacionalisme. En segon lloc, em centraré en els arguments que promouen la defensa de la democràcia. En tercer lloc, estudiaré els arguments de tipus contextual. Finalment, tractaré les raons que no fan referència a cap principi, nacional o democràtic, ni tampoc a les raons contextuais, sinó a les possibles conseqüències. Mentre les dues primeres categories (nacionalisme i democràcia) solen atacar l'existència del subjecte que vol exercir el dret a decidir, la tercera i la quarta fan referència a les raons de la voluntat secessionista. Cada apartat comptarà amb un subapartat d'anàlisi i contraargumentació teòrica. Per documentar l'existència

d'aquests arguments citaré principalment la transcripció del debat al Congrés dels Diputats sobre la proposta de consulta a Catalunya defensada per diputats de CiU, ERC i ICV-EUiA el 8 d'abril del 2014, però també informes oficials, declaracions i posicionaments de partits polítics.

1. NACIONALISME

Paradoxalment l'argument o arguments que es fan servir en aquest apartat són de dues menes: nacionalistes i antinacionalistes. Mentre que els primers afirmen l'existència d'una (única) nació espanyola (o nació de nacions) que inclou el subjecte català per negar el dret a decidir de Catalunya; els segons afirmen que la nació catalana no existeix perquè les nacions no existeixen (en principi, tampoc l'espanyola). L'argument nacionalista pot basar-se en raons culturals o històriques, tal com fa la fundació FAES, propera al PP, argumentant contra el procés català i una eventual secessió:

Lo ocurrido desde entonces [la Guerra de Successió] no tiene nada que ver con una confrontación interior, sino con la continuidad de un largo camino común iniciado al menos en el siglo XII, una historia compartida entre Cataluña y el resto de España. Hubo catalanes en la liberalización del comercio americano del siglo XVIII. Los hubo luchando por la independencia de España y en las Cortes de Cádiz. Los hubo en las guerras carlistas, en ambos bandos. Los ha habido en todos los episodios que componen la historia española. Ha sido un camino que ha tenido cosas buenas y cosas malas para todos, pero un mismo camino.⁶

Un historicisme que a voltes va força enrere, com en el cas d'Esperanza Aguirre (PP) que, arran del procés català, afirmà: «España es una gran nación, con 3.000 años de historia, Cataluña nunca fue independiente y los niños lo tienen que saber».⁷ El nacionalisme també pot basar-se en posicions de caràcter ètnic, com les que ha sostingut el mateix president espanyol: «el poble català i la resta d'espanyols s'han barrejat i tenen la mateixa sang i tot tipus de relacions».⁸

Un exemple de l'argument antinacionalista és la posició d'UPyD, o també la de Ciutadans quan es defineixen com a «no nacionalistes»; però aquest argument sol ser utilitzat per forces més a l'esquerra, com ara el PSOE, per restar rellevància al fet nacional. Durant el debat al Congrés sobre la proposta de consulta catalana, Alfredo Pérez Rubalcaba, cap de l'oposició al Congrés i secretari general del PSOE, argumentà:

Todos somos socialistas. Luchamos por la igualdad; por la igualdad de oportunidades y por la igualdad de derechos, y respetamos todas, absolutamente todas, las identidades. Somos socialistas, no somos nacionalistas. (Aplausos). Por eso, sabemos y respetamos que existan en España ciudadanos gallegos, catalanes, andaluces que se sientan más gallegos, catalanes o andaluces que españoles, como sabemos que existen ciudadanos que se sienten exactamente al revés, más españoles que catalanes, gallegos o andaluces. Todos nos merecen respeto. Nuestro modelo de España, el que hemos defendido desde que nació nuestra Constitución, es un modelo en el cual todos pueden sentirse cómodamente con su propia identidad, aquella que deseen tener.⁹

Les objeccions a aquesta mena d'arguments són diverses: *definició nacional*, *nacionalisme banal* i *irrellevància*. Una quarta objecció podria fer referència a l'arrogància de la majoria de l'Estat (o de les institucions de l'Estat) quan decideix què és una nació i què no ho és, però aquesta la tractarem més endavant, en la crítica al paternalisme.

Els científics socials i els teòrics polítics sabem prou bé que ni a l'Acadèmia hi ha consens sobre què és una nació. Els teòrics del nacionalisme han mirat de trobar-ne una sola definició però el cert és que cada autor en fa servir una de diferent,¹⁰ només hi ha consens en el fet que solen existir característiques de caràcter objectiu tot i que sovint discutides a la pràctica (llengua, cultura, història) i de caràcter subjectiu (voluntat dels seus membres de ser nació) també molt canviants.

Basant-se en aquesta indefinició del fet nacional, els nacionalistes d'estat equiparen les nacions amb els estats existents per tancar el debat. I així, neguen del dret a decidir diguem-ne «per inexistència del subjecte decisor». Però si volen mantenir aquesta posició, els esdeveniments que veiem al nostre voltant els van en contra: què eren, posem per cas, Estònia, Letònia, Lituània o Polònia abans de ser estats independents al segle XX? Com és que hi ha estats oficialment plurinacionals com ara Bolívia? No costa gaire defensar que nació i estat són dues coses ben diferents, tot i que a vegades ens costin de definir.¹¹ Curiosament, els autoanomenats *no nacionalistes* coincideixen en l'argument de la «inexistència del subjecte decisor» amb els nacionalistes en el cas català. En aquest

cas, les raons són diferents i si la prenem per una posició honesta (les nacions no existeixen o estan desapareixent) tenim dues possibilitats: argumentar fortament a favor de l'existència de les nacions, o dir-los que no cal que existeixin les nacions per donar suport al dret a decidir. La primera opció l'ha explorada en Joan Vergés i ha demostrat que és com a mínim complicat explicar la inexistència de nacions si sabem que bona part de la realitat social és feta de creences compartides.¹² La segona opció és, ja ho hem dit, restar importància al fet que Catalunya o Espanya siguin una nació o a la idea que existeixin o deixin d'existir nacions en general. Davant la dificultat de definir les nacions, i la pèrdua de temps que pot comportar mirar de posar-se d'acord sobre la qüestió, des de la convicció en la voluntat democràtica es pot afirmar que la legitimitat de votar sobre el futur polític rau en darrera instància en la llibertat individual, el dret d'associació o el dret de participació¹³ i que la posició nacionalista és sempre sobrer.

Finalment, cal recordar que no hi ha cap estat sense nació ni polítiques nacionalitzadores. L'estat sol fer nació. Aquesta observació ens condueix a la següent resposta: la del *nacionalisme banal*.¹⁴ Certes afirmacions no nacionalistes obliden de manera inconscient (o potser encoberta i deshonest) que els estats promouen una identitat nacional concreta i que, tot i els cants de sirena a les societats postnacionals, els mateixos que es fan dir *no nacionalistes* reivindiquen la llengua oficial, currículum escolar únic a tot l'estat o un carnet d'identitat conjunt.

2. DEMOCRÀCIA ESTABLERTA

Ja he comentat que l'oposició al dret a decidir no sol presentar-se de manera unívoca mitjançant un sol argument. Una línia argumental diferent de l'anterior és la idea de la defensa de la democràcia establerta que es pot articular de maneres diverses i complementàries entre elles: *principi constitucional*, *protecció de la llei de la majoria*, *compromís de participació* o *expectatives futures de la resta de l'Estat*.

El *principi constitucional* és probablement el més popular entre els detractors del dret a decidir. Durant el debat sobre la proposta de consulta a Catalunya, el president del Govern espanyol fou clar sobre aquesta qüestió:

La nuestra, como todas las constituciones modernas, señorías, como todas, protege la soberanía nacional y los derechos fundamentales, y lo hace frente a toda clase de amenazas. Por eso no permite que los cambios de Gobierno o los vaivenes de las mayorías puedan repercutir en ellos.¹⁵

Alfredo Pérez Rubalcaba s'expressà de manera semblant:

Por tanto, señores comisionados del Parlamento de Cataluña, vamos a votar que no, pero por una razón muy sencilla, porque ustedes nos piden que el Estado transfiera una competencia que sencillamente no tiene, y que no tiene porque en el marco de la Constitución ni el Estado ni nadie puede convocar un referéndum autonómico sobre un tema que afecta al conjunto de los ciudadanos españoles.¹⁶

Dels discursos de Rajoy i Rubalcaba, més enllà de la defensa de la Constitució, se'n podia extreure un altre argument: el dret a decidir de Catalunya afecta tots els espanyols, que són els dipositaris de la sobirania. Aquesta lògica, que convida a acatar la decisió majoritària de tots els espanyols i a fer una reforma constitucional per sotmetre majories qualificades, també al Parlament espanyol, invoca doncs la *protecció de la llei de la majoria* (de tots els espanyols). No en va, durant el debat de la proposta catalana al Congrés dels Diputats la diputada Rosa Díez, d'UPyD, exclamava:

Yo soy diputada nacional, como el resto de mis compañeros, también represento a los ciudadanos de Cataluña en esta Cámara, también represento a los ciudadanos de Cataluña; representamos en esta Cámara a todos los ciudadanos, catalanes incluidos.¹⁷

En la mateixa línia de defensa de la democràcia establerta, la idea del *compromís de participació* en el cas espanyol sol apel·lar a la contribució catalana a la formació del règim actual (durant la Transició), al seu desenvolupament mitjançant eleccions periòdiques, negociacions sobre el règim fiscal, traspasos de competències o els debats al Parlament espanyol. Aquesta contribució comportaria també un compromís dels catalans envers el règim democràtic espanyol actual, que ara no es pot trencar decidint en solitari, ja que la Constitució fou aprovada per una majoria de catalans en referèndum.¹⁸ Per utilitzar aquest argument, l'informe que publicà el Ministeri d'Exteriors titulat «Por la convivencia democrática», contra el procés català, recollia aquestes paraules de Roca

i Junyent, pronunciades el 5 de maig del 1978, representant la Minoria Catalana:

La historia constitucional española es la historia misma de todos los españoles en la búsqueda del ejercicio estable de sus libertades públicas [...] Asumimos la responsabilidad de sus aciertos y de sus errores porque su historia es la nuestra, es la historia de la libertad ansiosamente deseada, de la justicia siempre reclamada, del progreso y de la democracia.

Finalment, i seguint aquesta darrera argumentació, apunta a les *expectatives conjuntes* que la resta de l'Estat té amb Catalunya. Un plebiscit de secessió malmetria i frustraria aquestes *expectatives futures*, fruit d'una cooperació econòmica, social i política conjunta durant la història unitària que precedeix el moment actual. Aquesta darrera raó se sol plantejar de la mà dels principis constitucional i democràtic per defensar el dret a decidir de tots els espanyols (i catalans) en conjunt i no pas només dels catalans:

Aunque el principio democrático pueda usarse como fundamento de la autodeterminación y, en su caso, segregación, mayor justificación democrática tiene un referéndum del conjunto de los ciudadanos que integran aquel Estado pronunciándose sobre su futuro. En este caso no está en juego tan sólo el indicado principio general, que la Constitución ha acogido, sino la legalidad constitucional misma, que impone ese camino como necesario para cualquier reforma que quebrante la mencionada unidad centenaria.¹⁹

ANÀLISI I CONTRAARGUMENTS

Presentar l'argument contra el dret a decidir des de la defensa de la democràcia pot semblar paradoxal a casa nostra, però és la línia argumental més reeixida comparativament parlant. La majoria de constitucions del món inclouen clàusules d'integritat territorial i ben poques preveuen el plebiscit de secessió.²⁰ Ens podem estalviar aquí les raons conegudes sobre la necessitat d'un estat de dret, unes normes comunes, perquè una democràcia funcioni i no s'hagi de repensar cada dia. Ara bé, per al cas que ens ocupa, invocar el principi constitucional contra el principi democràtic grinyola per diverses raons. En primer lloc, és obvi que la legitimitat democràtica és la que sosté tota l'estructura constitucional i que les democràcies han avançat en matèria de drets mitjançant, precisament, l'impuls de la sobirania popular. A més a més, en aquesta evolució històrica sabem també que les fronteres no han estat mai objecte de discussió democràtica sinó més aviat fruit de guerres i accions violentes o antidemocràtiques, com els matrimonis entre nobles i cases reials. Sánchez-Cuenca ho resumeix afirmant que les «constitucions son un mecanisme de resistència al canvi» (2010: 158); resulten útils per marcar les regles del joc, però no poden esdevenir una cuirassa o una «camisa de força» a les demandes democràtiques.²¹ Encara dins l'apartat constitucional, convé apuntar que la participació (*compromís de participació*) en el disseny constitucional espanyol per part dels catalans, en primer lloc mitjançant els seus representants i després en referèndum, difícilment pot emprar-se com un argument contra el dret a decidir. A quantes generacions lligaria el pacte constitucional?

Quin percentatge dels catalans actuals votaren la Constitució vigent el 1978? D'altra banda, l'única manera de convertir un pacte constitucional plurinacional en un compromís és donar credibilitat a les minories sobre el control constitucional de la majoria (Sánchez-Cuenca, 2010: 156), un fet que en el cas espanyol resulta dubtós. En resum, la lectura estricta del principi constitucional pot acabar *jivaritzant* la democràcia fins a empètitir-la excessivament.²²

La defensa de la *lleï de la majoria* reivindica una sobirania única estatal en virtut de la qual pot decidir de manera autònoma sobre totes les qüestions. Aquesta concepció de la democràcia «a la jacobina» resulta especialment errònia en un context de pluralitat o d'existència de minories. En un estat compost (com l'espanyol), si la majoria decideix sobre totes les qüestions és evident que això pot anar en detriment de determinades minories, un fet que empobreix la democràcia enlloc d'enfortir-la. Al fons d'aquest debat hi ha la convicció, o no, de l'existència de drets de grup més enllà dels drets individuals. Uns drets que haurien de protegir-se de les decisions de la majoria parlamentària a nivell estatal. Alguns dels defensors a ultrança d'aquesta lleï de la majoria «a la jacobina» rebutgen l'existència d'aquests drets col·lectius. A aquesta preocupació es pot afegir un problema clàssic dels debats sobre les sobiranes. I és que si precisament del que es tracta és de decidir sobre la constitució mateixa d'un subjecte polític, com és el cas que ens ocupa amb un eventual plebiscit de secessió, som davant del problema de circularitat que han apuntat diversos teòrics de la democràcia: resulta impossible decidir democràticament qui és el subjecte de decisió democràtic si no l'hem delimitat anteriorment.²³ Per tant,

els defensors de la sobirania única estatal donen per legítimes les fronteres establertes (ja sigui des d'un argument nacionalista, estatalista o històric) perquè prèviament ja han decidit que el subjecte de decisió és tot l'estat.

Aquesta darrera observació ens porta a l'absurd de defensar la necessitat que siguin tots els espanyols els que exerceixin el dret a decidir de Catalunya, sigui per la ja esmentada *llei de la majoria*, per la raó d'*expectatives futures* en virtut de la cooperació passada o pel fet de quedar afectats per l'eventual resultat. No hi ha dubte que la situació de la resta de l'Estat quedaria afectada per la hipotètica secessió de Catalunya, ara bé, aquesta situació es podria redreçar mitjançant negociacions, acords o fins i tot compensacions acordades. La idea d'un referèndum d'àmbit estatal es basa un cop més en una concepció individual dels drets que no té en compte l'existència de col·lectivitats dins l'Estat. Un simple experiment mental pot ajudar-nos a entendre-ho: imaginem que Espanya decideix envair Portugal rescatant la idea del famós Tractat de Fontainebleau; els portuguesos no disposen de capacitat de resposta militar i, sense vessar sang, Portugal passa a ser una comunitat autònoma més d'Espanya. En la nova situació els portuguesos disposarien de tots els drets democràtics com a espanyols i fins i tot es beneficiarien del fet que Espanya té una renda per càpita superior a la portuguesa. És a dir, tindrien un tracte «just». Haurien de ser consultats sobre l'annexió, els portuguesos? Haurien de votar tots els ciutadans espanyols sobre el nou estatus de Portugal si aquests decidissin recuperar la seva independència? Sembla clar que haurien de ser els portuguesos els que decidissin el seu futur, ja que els intuïm un

dret a l'autogovern més enllà dels drets de què gaudeixen els seus individus.

3. CONTEXT

Fins ara hem discutit arguments que essencialment feien referència al subjecte del dret a decidir. Però n'hi ha que s'ocupen de les raons per exercir el dret a decidir, i els podem sintetitzar en dos apartats: *absència d'opressió* i *manca de qualitat democràtica*. La plataforma contrària a la secessió i al procés català Societat Civil Catalana expressa el primer argument al seu manifest: «Los catalanes que nos sentimos libres de espíritu proclamamos que Cataluña no está “oprimida”. No hay ningún argumento político, económico o afectivo que justifique los enormes costes sociales del “proceso” independentista»; una idea que també va aparèixer al debat al Congrés en boca del mateix Mariano Rajoy:

No es verdad que en Cataluña sufran una opresión insoportable; no es verdad, señorías. No es verdad que se persiga la lengua catalana o que se asfixie su cultura, no es verdad. No es verdad que se pongan trabas al desarrollo económico ni que se torpedee el bienestar, no es verdad. Tampoco es verdad que no se les ayude en las dificultades o que se les aplique un trato discriminatorio respecto a otras comunidades autónomas, no es verdad.²⁴

Rosa Díez fins i tot anava més enllà:

Se ha dicho aquí que no hay opresión en Cataluña. Sí que la hay. Los ciudadanos no nacionalistas viven oprimidos. ¿O no es verdad? (Denegaciones). Sí que la hay. Viven

oprimidos y no pueden ocupar el espacio público. ¡Ya lo creo que hay opresión! Pero no es una opresión del Estado respecto a Cataluña; son ciudadanos catalanes que oprimen a otros ciudadanos catalanes.²⁵

Una raó diferent per negar el dret a decidir de Catalunya és una manca de qualitat democràtica del procés que invalidaria aquesta demanda. L'argument té versions diverses però ha fet fortuna la idea de la manipulació mediàtica que operaria en un context d'«espiral del silenci» orquestrat pel Govern català. Francesc de Carreras s'hi va referir en aquests termes:

En Cataluña, durante más de treinta años, ha habido y hay miedo a la soledad y a la exclusión. Miedo en las personas, en los grupos y en los partidos políticos. Miedo en la sociedad. El nacionalismo ha dominado la escena y ha excluido, cuidando de que no se notase, las voces críticas. Los callados, para autojustificarse, se van pasando al independentismo que creen está a punto de triunfar.²⁶

Rosa Díez, en el mateix context de més amunt, situava el problema a la manca de rendiment de comptes per culpa també del nacionalisme:

No hay democracia blanca o negra, hay democracia de calidad o la que no es y, por cierto, esta última es la misma en Cataluña que en el resto de España. Si permiten la opresión, más, y los datos cantan; más en términos cuantitativos y también cualitativos porque hay impunidad. Si hay impunidad en el resto de España, allí el doble, porque además la impunidad de las autoridades catalanas se plantea desde la perspectiva del

victimismo, porque cuando alguien le dice a un nacionalista catalán que además es un corrupto, al que se lo dice le llaman traidor. Sí, hombre, sí, naturalmente. Te llaman traidor o fascista o anticatalán y te adjetivan como español, o sea, que además es una corrupción de clase, de pata negra, de la que se presume, porque es su corrupción.²⁷

ANÀLISI I CONTRAARGUMENTS

En aquest apartat deixo les comprovacions empíriques al lector i a altres articles i estudis més exhaustius sobre la qualitat de la democràcia catalana. Si ens movem en el pla més teòric o normatiu, és possible fer diverses objeccions als arguments que he presentat. En primer lloc, resulta revelador i contradictori que l'argument de la manca d'opressió es presenti de manera conjunta amb, per exemple, els que neguen el dret a decidir per raons de defensa de la democràcia o del nacionalisme. Revelador perquè ens demostra que els que el formulen tenen la intuïció que les situacions d'injustícia sí que permeten legitimar l'autodeterminació i, per tant, aquesta ja no seria sempre il·legítima (encara que fos il·legal potser); i contradictori perquè si s'accepta la premissa de la possible injustícia, aleshores sembla que sí que existeix un subjecte diferent del poble espanyol que pot ser objecte d'una injustícia. A més a més, cal recordar que l'acadèmic que precisament proposà la teoria de causa justa (aplicada al dret de secessió), Allen Buchanan, ha apuntat que en el cas català la sentència sobre l'Estatut del 2010 i el dèficit fiscal podrien comptar com una causa justa per reivindicar el dret de secessió.²⁸ En segon lloc, lligat a la rèplica anterior cal destacar l'arrogància d'aquest raonament quan es formula des del Govern de

l'Estat, ja que aquest s'erigeix en jutge per decidir si existeix o no opressió; el problema principal de les teories de causa justa és qui ha d'exercir d'àrbitre imparcial per decidir si hi ha o no opressió (en el cas espanyol cal recordar que el Tribunal Constitucional és nomenat des de les Corts). Finalment, cal dir que, tal com hem argumentat en l'experiment mental d'Espanya i Portugal, el fet que un estat sigui just (respectant els drets individuals bàsics) no necessàriament descarta el dret a decidir. Alguns autors dubten de la pertinença de lligar el dret a decidir a les situacions d'injustícia, no només per la preeminència dels drets de grup a l'autogovern, sinó perquè pot comportar incentius perversos de radicalització: els secessionistes poden tensar la situació fins a obtenir una repressió prou forta per part de l'Estat que legítimi l'unilateralisme i la secessió directament.

La qüestió de la qualitat democràtica també és, ja ho hem dit, de caràcter empíric, ja que caldria aportar dades comparatives sobre la pluralitat dels mitjans o el rendiment de comptes. Sí que vull assenyalar que no hi ha cap informe d'organismes internacionals que hagi apuntat a una manca de qualitat democràtica específica de la Comunitat Autònoma de Catalunya; ans al contrari, el Parlament català, per exemple, té un sistema de partits força més plural que l'espanyol (si ho mesurem pel nombre efectiu de partits). En tot cas, tal com se sol formular la qüestió de l'espiral del silenci, té un caràcter que podem anomenar paternalista. Un cop més és l'Estat el que, paradoxalment, ha d'evitar que s'exerceixi el principi democràtic per decidir el futur polític de Catalunya, per millorar-ne la qualitat democràtica o evitar que aquesta es malmeti.

4. CONSEQÜÈNCIES

Un darrer conjunt d'arguments són els que rebutgen el dret a decidir per les hipotètiques conseqüències negatives per als mateixos catalans o per a tot l'Estat. Les posicions d'aquesta mena també solen defensar-se des d'un cert paternalisme que, com hem vist, és la tònica subjacent. Aquests es presenten en forma de «riscos»: en primer lloc, el *risc de repressió* de ciutadans a l'hora de plantejar el dret a decidir o durant tot el procés; el que anomenaré *risc d'anarquia* per una possible fragmentació territorial *ad infinitum* i el *risc de robatori territorial* són els primers candidats a aparèixer en aquesta mena de posicionaments conseqüencialistes.

El president espanyol Mariano Rajoy els va utilitzar també durant el debat al Congrés:

...una democracia avanzada que asegura la protección de la soberanía nacional y la inviolabilidad de los derechos fundamentales de los españoles. No los protege contra el mal tiempo; los protege contra el Gobierno —sí—, contra las mayorías —sí— y contra cualquiera que no sea el conjunto del pueblo soberano, es decir, el conjunto del pueblo español [...] Cada catalán, como cada gallego o cada andaluz, es copropietario de toda España, que es un bien indiviso. Ningún español es propietario de la provincia que ocupa, como ningún vecino es propietario de las calles por las que transita. La autonomía no supone transferencia de soberanía; no otorga la propiedad del territorio, sino la responsabilidad de gobernarlo con arreglo a la ley.²⁹

En primer lloc, l'argument de *risc d'anarquia* consisteix en una *reductio ad absurdum* del dret a decidir fàcilment evitable. De la mateixa manera que hom pot autoritzar jugar a pilota al parc i prou, prohibint jugar-hi a tota la ciutat; no cal autoritzar el dret a decidir de manera generalitzada i sense normes a tots els municipis de l'Estat, posem per cas.³⁰ La proposta catalana d'exercici del dret a decidir, per exemple, ja conté un seguit de normes concretes (per cert, amb predisposició de negociar-les) que regirien aquest exercici. D'altra banda, des d'una aproximació pragmàtica, el moviment en favor del dret a decidir es concentra al territori de Catalunya (amb més o menys suport) i no pas a d'altres territoris. En segon lloc, l'*argument del risc de repressió* és també una afirmació paternalista envers el grup que vol exercir el dret a decidir. Un cop més, com en altres arguments que hem vist, quan es formula des del Govern de l'Estat es jutja la capacitat del grup en qüestió per satisfer els estàndards democràtics (s'entén que els drets fonamentals estipulats a la Constitució). La preocupació de l'estat pel tracte que reben els seus ciutadans és comprensible, no obstant això resulta estrany que s'utilitzi com un argument contra el dret a decidir ja que l'estat mateix podria garantir la satisfacció de l'exercici del dret a decidir en plenes condicions democràtiques fixant o pactant les normes de campanya, el procés electoral i la supervisió des de la Junta Electoral per exemple. Si la preocupació es refereix a una eventual secessió, l'argument tampoc no se sosté ja que el secessionisme català defensa de manera majoritària un model

d'estat democràtic que no fa sospitar una vulneració de drets fonamentals. Ara bé, el risc de repressió es podria estendre als drets culturals o al benestar econòmic futur en cas hipotètic d'una secessió, però aquest debat seria sobre el dret de secessió i no pas sobre el dret a decidir. Pel que fa al *risc de robatori territorial*, resulta un argument agosarat perquè autoritzar l'exercici del dret a decidir de Catalunya no significa automàticament la secessió. Hom podria autoritzar el dret a decidir amb un període posterior de negociacions en cas que la voluntat dels habitants d'aquell territori fos favorable a la secessió de manera majoritària. En tot cas, aquest argument conté una discussió important: de qui és propietat el territori? Les possibles solucions que s'han donat a la qüestió acostumen a presentar l'estat com un mer gestor d'una propietat territorial que s'entén que és dels ciutadans en general (fins i tot alguns poden disposar de propietats privades reconegudes per tothom mitjançant l'estat, d'altres viuen de lloguer), que decideixen democràticament «cedir-ne» l'administració. Ara bé, si el territori de l'estat és dels ciutadans, per què una part d'aquests no pot decidir administrar el seu territori amb un nou estat? Si el problema és la inviolable integritat territorial, ja hem esmentat que l'origen de les fronteres té més a veure amb la història i les conquestes i derrotes bèl·liques que amb processos democràtics. Si l'objecció és que els ciutadans de la resta de l'Estat se senten propietaris del territori català en igualtat de dret que els que hi habitem, es tracta d'una posició molt feble. El fet que el territori pertany als ciutadans que l'ocupen de manera legítima, hi habiten i hi treballen, sense haver-lo ocupat per la

força de manera recent, i no pas als que no hi habiten, ha estat acceptat per la majoria de teòrics de la democràcia;³¹ si bé és cert que poden tenir una cooperació i relació molt estreta amb la resta de territoris de l'estat, l'argument del robatori territorial resulta difícil de mantenir.

5. CONCLUSIONS

En aquest article hem analitzat diversos arguments contra el dret a decidir des de les posicions nacionalistes, democràtiques, contextuals i conseqüencialistes. És evident que no he abastat tot el rang d'arguments que es poden formular i que tampoc no n'he comprovat les bases empíriques. En tot cas, des del punt de vista teòric he refusat que es pugui negar de manera convincent el dret a decidir de Catalunya des del nacionalisme perquè no permet arribar a una conclusió sobre el subjecte; des de l'antinacionalisme perquè és difícil de creure que no «existeixen» les nacions, i fins i tot poden arribar a ser irrelevantes per defensar el dret a decidir; des de la defensa de la democràcia establerta perquè el constitucionalisme i la llei de la majoria constreixen el principi democràtic en alguns casos; i finalment, des de les posicions conseqüencialistes perquè els riscos que apunten són exagerats i no es corresponen a la realitat. Per tant, els actuals arguments contra el dret a decidir de Catalunya no resulten convincents, si més no, des del punt de vista de la teoria política. □

BIBLIOGRAFIA

- ABIZADEH, A. (2002): «Does Liberal Democracy Presuppose a Cultural Nation? Four Arguments», *American Political Science Review*, 96.3: 495-509.
- BERAN, H. (1984): «A Liberal Theory of Secession», *Political Studies*, XXXII, 21-31.
- (1987): *The Consent Theory of Political Obligation*, Londres, Croom Helm, International Series in Social and Political Thought.
- BILLIG, M. (2006): *Nacionalisme banal*, Afers-Universitat de València, 2006.
- BOSSACOMA, P. (2012): «Competències de la Generalitat sobre regulació i convocatòria de consultes populars», *Revista d'Estudis Autònoms i Federals*, núm. 15, pp. 241-286.
- BUCHANAN, A. (1991): *The morality of Political Divorce from Port Sumter to Lithuania and Quebec*, Oxford, Westview Press.
- (2013): *Secesión: causas y consecuencias del divorcio político*, Madrid, Ariel.
- CATALÀ, A. (2013): «Remedial Theories of Secession and Territorial Justification», *Journal of Social Philosophy*, 44:1, pp. 74-94.
- CRAWFORD, J. (2001): «The Right of Self-Determination in International Law: Its Development and Future», a Philip Alston (ed.): *Peoples Rights*, Oxford, Oxford University Press.
- GUINJOAN, M.; T. RODON, M. SANJAUME (2013): *Catalunya, un pas endavant*, Barcelona, Angle Editorial.
- LÓPEZ, J. (2011): «Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir», *Quaderns de recerca 4*, UNESCO-Catalunya.
- LÓPEZ BOFILL, H. (2009): *Nous estats i principi democràtic*, Barcelona, Centre d'Estudis de Temes Contemporanis.
- SÁNCHEZ-CUENCA, I. (2010): *Más democracia, menos liberalismo*, Katz.

- SERRANO, I. (2013): *De la nació a l'Estat*, Angle Editorial.
- SMITH, A. (2009): *Ethno-symbolism and nationalism: a cultural approach*, Routledge.
- VERGÉS, J. (2014): *La nació necessària. Llengua, secessió i democràcia*, Angle Editorial.
- VILAREGUT, R. (2011): *Memòria i emergència en l'independentisme català. El cas de la plataforma pel dret de decidir*, tesi doctoral (dir. Salvador Martí i Pedro Ibarra).
- * Agraïxo els comentaris de l'Eulàlia Solé sobre un esberrany d'aquest article. Totes les errades són meves.
1. La tesi doctoral de Ricard Vilaregut explica la gestió i emergència de la idea del dret a decidir com un consens entre forces sobiranistes que no eren necessàriament independentistes. Vegeu Vilaregut (2011).
 2. Vegeu M. Guinjoan, T. Rodon, M. Sanjaume (2013).
 3. Amb l'excepció d'Izquierda Unida, que ha expressat de manera repetida el seu suport al dret a decidir de Catalunya.
 4. Sobre el debat legal vegeu: a nivell internacional, Crawford (2007) i, en el context català sobre les competències específiques de la Generalitat per convocar referèndums, Bossacoma (2012).
 5. Sobre el debat al voltant del dret a decidir des de la teoria política, vegeu López (2011), Vergés (2014), Serrano (2013).
 6. FAES: «20 preguntas con respuesta sobre la secesión de Cataluña».
 7. Eldiario.es (18/10/2013), darrer accés: 20/04/2014.
 8. *Ara* (03/04/2014).
 9. *Diari de Sessions del Congrés* (8/04/2014), núm. 192, p. 16.
 10. Vegeu A. Smith (2006).
 11. Per al cas de Catalunya hem de recordar que més enllà de les ja conegudes característiques objectives (més o menys discutides), és un subjecte polític que s'ha definit com una nació en ocasions diverses (característica subjectiva) mitjançant el seu Parlament.
 12. Els no nacionalistes solen atacar la redundància de definir les nacions com un col·lectiu de persones que creuen ser una nació. Vergés apunta, de manera encertada al meu entendre, que molts aspectes de la vida funcionen així i reforça el seu argument amb l'exemple de l'amistat, què és l'amistat sinó una creença compartida entre amics? Això vol dir que no existeix l'amistat? Vegeu Vergés (2013).
 13. Vegeu Harry Beran (1984, 1987).
 14. Vegeu Billig (2006).
 15. *Diari de Sessions del Congrés* (8/04/2014), núm. 192, p. 11.
 16. Ídem, p. 18.
 17. Ídem, p. 33.
 18. Amb una participació del 67,91%, els vots a favor foren del 90,46%.
 19. Santiago Muñoz Machado, Informe sobre España, 2012; citat a «Por la convivencia democrática».
 20. Vegeu: Comissió de Venècia, *Self-determination and secession in constitutional law*, CDL-INF (2000)002.
 21. Aquesta mateixa expressió fou la que utilitzà el Tribunal Suprem canadenc per referir-se a la necessitat d'adaptar el dret a decidir quebequès a l'esquema constitucional canadenc.
 22. F. Requejo: «Legitimitat constitucional i legitimitat democràtica», *Ara* (06/10/2012).
 23. Vegeu A. Abizadeh (2002).
 24. *Diari de Sessions del Congrés* (8/04/2014), núm. 192, p. 13.
 25. Ídem, p. 33.
 26. F. de Carreras: «Cataluña: la espiral del silencio», *El País* (30/12/2013).
 27. *Diari de Sessions del Congrés*, 8/04/2014, núm. 192, p. 37.
 28. Vegeu el pròleg d'A. Buchanan (2012).
 29. *Diari de Sessions del Congrés* (8/04/2014), núm. 192, pp. 12 i 14.
 30. Vegeu Buchanan (1991: 102-104).
 31. Vegeu A. Català (2013).